บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมาเศรษฐกิจของประเทศได้ขยายตัวและมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมมีอัตราการขยายตัวในอัตราเฉลี่ยที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - พ.ศ.2529) ภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศทั้งในด้านการผลิตและการส่งออก โดยที่สัดส่วนการผลิตภาคอุตสาหกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Gross Domestic Product : GDP) และสัดส่วนการผลิตภาคอุตสาหกรรมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross National Product : GNP) อยู่สูงกว่าภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นภาคการผลิตหลักของประเทศนับตั้งแต่ พ.ศ.2528 เป็นต้นมา และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยตลอด (คณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2529) จากความสำคัญของภาคอุตสาหกรรมต่อการพัฒนาประเทศรัฐบาลและคณะผู้เชี่ยวชาญจากองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA : Japan Internation Cooperation Agency) ได้พิจารณากำหนดอุตสาหกรรมที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนารายสาขา (ISD : Project on Industry Sector Development) ของประเทศไทย ได้แก่ (1) อุตสาหกรรมแม่พิมพ์ (2) อุตสาหกรรมของเด็กเล่น (3) อุตสาหกรรมสิ่งทอ (4) อุตสาหกรรมเซรามิคส์ (5) อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์ไม้ ซึ่งอุตสาหกรรมเซรามิคส์เป็นอุตสาหกรรมเป้าหมายอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้รับเลือกให้เป็นอุตสาหกรรมที่มีความเหมาะสมในการพัฒนา เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่มีลู่ทางและเป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่สำคัญ (กองแผนงาน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2531)

อุตสาหกรรมเซรามิคส์ เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปวัตถุดิบประเภทสารอินทรีย์และอโลหะให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์และมีคุณค่ามากขึ้น (ศูนย์บริการข้อมูลอุตสาหกรรม ชนบทกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม,2533) เป็นอุตสาหกรรมที่มีการผลิตในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้วในรูปแบบของภาชนะและของใช้ประเภทต่าง ๆ เช่น ถ้วย จาน หม้อ โอ่ง อ่าง กระถาง ไห และเครื่องประดับตกแต่งบ้านเรือน ในระยะแรกของการผลิตเป็นลักษณะของงานหัตถกรรมและอุตสาหกรรมในครอบครัว ต่อมาได้มีการพัฒนาสู่ระบบโรงงานเพื่อสนองความต้องการของตลาดภายในประเทศและเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ ลักษณะเด่นของอุตสาหกรรมเซรามิคส์นอกจากจะ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ใช้ประโยชน์จากตัวของมันเอง เช่น เป็นภาชนะรองรับอาหารแล้วยังเป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานที่รองรับอุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น การผลิตวัตถุทนไฟ (refractory) ซึ่งใช้เป็นวัตถุพื้นฐานสำหรับเตาถลุงเพื่อรองรับอุตสาหกรรมโลหะ ผลิตภัณฑ์แก้ว ผลิตภัณฑ์ซีเมนต์ นอกจากนี้เซรามิคส์ยังก่อให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องมืออุปกรณ์ใหม่ ๆ เช่น ทางด้านอวกาศ ด้านนิวเคลียร์ เทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ ตลอดจนระบบสื่อสาร เป็นต้น จากลักษณะเด่นของอุตสาหกรรมเซรามิคส์ดังกล่าวจึงได้รับการส่งเสริมการลงทุนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ.2503 (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2530) และได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างจริงจังเพื่อทดแทนการนำเข้าและเป็นสินค้าส่งออกตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมเซรามิคส์ของไทยได้พัฒนาก้าวหน้าอย่างรวดเร็วมีการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิคส์ประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจำนวนมาก เช่น ผลิตกระเบื้องปูพื้น-บุผนัง เครื่องสุขภัณฑ์เครื่องโต๊ะอาหารและอื่น ๆ เป็นต้น โดยมีการใช้เทคโนโลยีการผลิตและเครื่องจักรที่ทันสมัย ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เซรามิคส์ของไทยมีคุณภาพได้มาตรฐานมากขึ้นและสามารถพัฒนาจากการเป็นประเทศผู้นำเข้าเป็นประเทศผู้ส่งออกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นมา และยอดเกินดุลการค้าระหว่างประเทสำหรับผลิตภัณฑ์เซรามิคส์ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ตารางที่ 1)

จังหวัดลำปางเป็นแหล่งผลิตเซรามิคส์ที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประเทศ เนื่องจากมีปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนหลายประการ กล่าวคือ เป็นแหล่งวัตถุดิบที่มีคุณภาพและในปริมาณมาก มีจุดเด่นทางด้านแรงงานฝีมือและค่าแรงค่อนข้างต่ำโดยเปรียบเทียบทำให้มีการลงทุนจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิคส์ในจังหวัดลำปางเป็นจำนวนมาก ในช่วงปี พ.ศ.2532 - พ.ศ.2535 อุตสาหกรรมเซรามิคส์ของจังหวัดลำปางมีการขยายตัว และมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วสาเหตุใหญ่เกิดจากการขยายตัวของตลาด โดยเฉพาะตลาดต่างประเทศในรูปสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เพื่อทดแทนสินค้าเครื่องใช้บนโต๊อาหารที่มาจากประเทศเกาหลี และไต้หวัน ตลอดจนการขยายตัวของตลาดภายในและการเปิดตลาดชายแดนประกอบกับเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานมากจึงมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (comparative advantage) สูงขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่อุตสาหกรรมประเภทเดียวกันในประเทศญี่ปุ่น เกาหลี และไต้หวัน เริ่มมีความได้เปรียบน้อยลง และผู้ผลิตในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ได้เปลี่ยนไปทำการผลิตผลิตภัณฑ์เซรามิคส์สมัยใหม่โดยใช้วัตถุดิบที่มีความบริสุทธิ์สูงและใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสและช่องทางการตลาดในผลิตภัณฑ์ดังกล่าวให้แก่ประเทศไทย นอกจากนี้องค์การพัฒนาภาคโพ้นทะเลหรือ JETRO ซึ่งเป็นหน่วยงานของญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือจัดส่งผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคมาให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการรวมทั้งให้เงินสนับสนุนแก่รัฐบาลไทยในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเครื่องปั้นดินเผาภาคเหนือขึ้นที่ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และส่งผู้เชี่ยวชาญมาประจำศูนย์เพื่อช่วยพัฒนาทางด้านเทคนิค จากข้อมูลของสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดลำปาง ณ สิ้นปี พ.ศ. 2536 มีจำนวนโรงงานที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมเซรามิคส์ที่จดทะเบียนและ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เปิดดำเนินการแล้วทั้งสิ้น จำนวน 150 โรงงาน โดยเป็นโรงงานที่ทำการผลิตผลิตภัณฑ์เซรามิคส์ จำนวน 140 โรงงาน และเป็นโรงงานที่ทำการผลิตวัตถุประเภทดิน ได้แก่ โรงงานล้างดินและโรงงานผลิตดินสำเร็จรูป จำนวน 10 โรงงาน โรงงานที่ทำการผลิตผลิตภัณฑ์เซรามิคส์ในจังหวัดลำปางมีผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิตหลายรูปแบบด้วยกัน กล่าวคือ (1) การผลิตเครื่องตกแต่งและเครื่องใช้ในบ้าน เช่น แจกัน ที่เขี่ยบุหรี่ ฐานโคมไฟ กระถางต้นไม้ (2) การผลิตของชำร่วยขนาดเล็ก (3) การผลิตถ้วยชาม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นต้นกำเนิดของกิจการเครื่องปั้นดินเผาลำปาง (4) ผลิตภัณฑ์อื่น ๆ นอกจากผลิตภัณฑ์ข้างต้น ได้แก่ ลูกกรงบันได กระเบื้องประดับฝาผนังและลูกถ้วยไฟฟ้า จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมเซรามิคส์ของจังหวัดลำปางมีความหลากหลายในด้านตัวผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถเป็นพื้นฐานรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมในอนาคตได้ สำหรับขนาดการผลิตนั้นก็มีทั้งโรงงานขนาดเล็กถึงโรงงานขนาดใหญ่มีทั้งเทคโนโลยีดั้งเดิมและสมัยใหม่อยู่เคียงข้างกัน ในปัจจุบันอุตสาหกรรมเซรามิคส์จึงเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อรายได้ของจังหวัดลำปาง เป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดลำปางในแต่ละปีเป็นปริมาณที่ค่อนข้างสูง (พาณิชย์จังหวัดลำปาง,2535) แต่อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมเซรามิคส์ในจังหวัดลำปางก็ยังมีข้อด้อยที่ทำให้ยังไม่สามารถที่จะแข่งขันกับอุตสาหกรรมเซรามิคส์จากแหล่งอื่น ๆ ได้ เนื่องจากเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตของโรงงานส่วนใหญ่ค่อนข้างต่ำทำให้คุณภาพของสินค้าไม่ได้มาตรฐานและขาดการจัดการแรงงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้แล้วผู้ผลิตบางรายยังขาดโอกาสที่จะเข้าสู่ตลาดที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและรูปแบบที่ต้องการได้

ดังนั้นถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมเซรามิคส์จะได้รับการส่งเสริมจากทั้งภาครัฐบาลและเอกชนอย่างต่อเนื่อง แต่พัฒนาการของอุตสาหกรรมเซรามิคส์ยังไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ส่งเสริมมากนั้นเนื่องจากประสบกับปัญหาในกิจกรรมการผลิตมากทำให้เกิดภาวะการเสี่ยงและความไม่แน่นอน จากเหตุผลดังกล่าวการศึกษาอุตสาหกรรมเซรามิคส์ โดยวิเคราะห์ในแนวเศรษฐศาสตร์การจัดองค์การทางอุตสาหกรรมในการศึกษาลักษณะโครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนินการทางด้านตลาด เป็นการศึกษาวิเคราะห์อีกด้านหนึ่งเพื่อจะช่วยอธิบายถึงลักษณะดังกล่าวของอุตสหกรรม ซึ่งนอกจากจะทราบถึงลักษณะโครงสร้างตลาดตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างตลาด เช่น การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม อุปสรรคการเข้ามาในธุรกิจของผู้ประกอบการรายใหม่ ความแตกต่างของสินค้าหรือตัวผลิตภัณฑ์ที่ผลิต ตลอดจนลักษณะพฤติกรรมและผลการดำเนินการทางด้านตลาดของอุตสาหกรรมเซรามิคส์แล้วยังอาจสามารถใช้เป็นแนวทางในการอธิบายหาข้อสรุปในการแก้ปัญหา ตลอดจนการหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงอุตสาหกรรมเซรามิคส์ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป และสามารถนำไปเป็นแนวทางในการอธิบายรูปแบบกิจกรรมอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ ได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาเรื่องโครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนินการทางด้านตลาดของอุตสาหกรรมเซรามิคส์ในจังหวัดลำปางมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.2.1 ศึกษาโครงสร้างตลาด ของอุตสาหกรรมเซรามิคส์ในจังหวัดลำปาง เช่น การกระจุกตัวของอุตสาหกรรม อุปสรรคการเข้ามาในธุรกิจของผู้ประกอบการรายใหม่ ตลอดจนความแตกต่างของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิต เพื่อดูแนวโน้มและระดับของการแข่งขันภายในอุตสาหกรรมเซรามิคส์

1.2.2 ศึกษาพฤติกรรมตลาด ของอุตสาหกรรมเซรามิคส์ในจังหวัดลำปาง เช่น พฤติกรรมในการกำหนดราคาซื้อขาย ชนิดและปริมาณผลผลิตของผู้ประกอบการการผลิต เพื่อดูถึงพฤติกรรมที่นำมาใช้ว่ามีความสอดคล้องกับลักษณะโครงสร้าง และเป็นไปตามทฤษฎีอย่างไร

1.2.3 ศึกษาถึงผลการดำเนินการทางด้านตลาด ของอุตสาหกรรมเซรามิคส์ในจังหวัดลำปาง เช่น ประสิทธิภาพทางด้านการผลิต และประสิทธิภาพทางด้านราคาของอุตสาหกรรม เพื่อดูถึงระดับและแนวโน้มของประสิทธิภาพทางด้านการผลิตและทางด้านราคาของอุตสาหกรรม

1.2.4 เพื่อที่จะหาข้อสรุปทางด้านนโยบาย ในการพัฒนาและปรับปรุงอุตสาหกรรมเซรามิคส์ในจังหวัดลำปางและของไทย

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทราบถึงภาวะการผลิต การตลาด ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของผู้ประกอบการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมเซรามิคส์ในจังหวัดลำปาง

1.3.2 ทราบถึงแนวทางในการพัฒนา และปรับปรุงอุตสาหกรรมเซรามิคส์ของจังหวัดลำปางและของไทย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

เนื่องจากในจังหวัดลำปางมีโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิคส์อยู่เป็นจำนวนมาก และมีศักยภาพที่จะพัฒนาและกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวได้ค่อนข้างสูง ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงจำกัดขอบเขตในการศึกษา เฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิคส์ที่ทำการผลิตเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เซรมิคส์ทั้งหมดที่มีอยู่ในจังหวัดลำปาง จำนวน 140 โรงงานที่ทำการจดทะเบียนและเปิดดำเนินการแล้วก่อนสิ้นปี พ.ศ. 2536 ส่วนโรงงานที่ทำการผลิตวัตถุดิบประเภทดินอีกจำนวน 10 โรงงานไม่อยู่ในขอบเขตของการศึกษาในครั้งนี้ ทั้งนี้เนื่องจากโรงงานดังกล่าวไม่ได้เป็นโรงงานที่ทำการผลิตผลิตภัณฑ์เซรามิคส์

1.5 องค์ประกอบของการศึกษา

องค์ประกอบของการศึกษาจะแบ่งการศึกษาออกเป็น 6 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ จะครอบคลุมประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ ประโยชน์ ขอบเขตของการวิจัย และองค์ประกอบของการศึกษา

บทที่ 2 ระเบียบวิธีการวิจัย ครอบคลุมประเด็นผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง แนวความคิดในการศึกษา แนวคิดทฤษฎี และวิธีการวิจัยและการดำเนินการ

บทที่ 3 ลักษณะทั่วไปของจังหวัดลำปาง ประกอบด้วยลักษณะสภาพโดยทั่วไปของจังหวัดสภาพทางเศรษฐกิจ การเงิน การคลัง ภาพรวมภาคอุตสาหกรรม และการบริการโครงสร้างพื้นฐานของจังหวัด

บทที่ 4 ความหมายและความเป็นมาของอุตสาหกรรมเซรามิคส์ จะกล่าวถึงความหมายและความเป็นมาของอุตสาหกรรมนี้ในประเทศไทยและของจังหวัดลำปาง ประเภทของผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิต ลักษณะโครงสร้างของต้นทุน ภาวะอุตสาหกรรมนี้ของประเทศและของจังหวัดลำปางและผลกระทบจากเขตการค้าเสรีอาเซี่ยน

บทที่ 5 วิเคราะห์โครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนินการทางด้านตลาด จะกล่าวถึงผลการศึกษาลักษณะโครงสร้างของอุตสาหกรรมโดยใช้ตัววัดลักษณะโครงสร้างแบบต่าง ๆ ทางด้านพฤติกรรมครอบคลุมการศึกษาพฤติกรรมทางด้านการกำหนดราคา พฤติกรรมทางด้านการผลิต และพฤติกรรมทางด้านการแข่งขันระหว่างผู้ประกอบการ ประการสุดท้ายทางด้านผลการดำเนินการทางด้านตลาดครอบคลุมการศึกษาทางด้านประสิทธิภาพทางด้านการผลิตและด้านราคาของอุตสาหกรรม

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ ประกอบด้วยผลสรุปทั้งหมดจากการศึกษาลักษณะโครงสร้าง พฤติกรรม และผลการดำเนการทางด้านตลาดของอุตสาหกรรม รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ข้อจำกัดในการศึกษาและแนวทางเพื่อศึกษาต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 1 แสดงมูลค่าการนำเข้าและมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์เซรามิคส์
ระหว่างปี พ.ศ. 2521 - พ.ศ.2534

หน่วย : ล้านบาท

ปี พ.ศ.	มูลค่าการนำเข้า	มูลค่าการส่งออก
2521	234.85	255.27
2522	352.51	255.01
2523	437.68	328.40
2524	216.37	391.42
2525	207.93	384.40
2526	337.89	444.10
2527	118.96	493.59
2528	225.08	497.44
2529	234.56	788.01
2530	271.78	1,195.04
2531	412.41	2,124.15
2532	541.71	3,207.51
2533	957.36	3,741.33
2534	1,081.69	4,468.48

ที่มา : กรมศุลกากร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved